

Vlak onder de rook van 's werelds op een na grootste haven ligt de Hollandse Delta. Een divers gebied waar bijzondere beesten rondzwemmen en -vliegen. We gaan op zoek; niet met een safari-jeep, maar met redactieboot *Zoef*.

Tekst JORIS WESTERVELD (joris@zeilen.nl) Foto's ERIC VAN DEN BANDT, WYTZE KAUFFMANN en JULIËTTE SPAAIJ

OP SAFARI IN EIGEN LAND

**Zeilend
door de Delta**

Alleen in de Biesbosch.

VAARTIPS TIENGEMETEN

- Met een diepgang tot 1,50 meter kun je terecht aan de passantensteiger die Natuurmonumenten twee jaar geleden opende. Met hoogwater komen daar wat centimeters bij.
- Grotere jachten varen beter door naar Watersportvereniging De Put of Watersportvereniging De Hitsert. Vanaf hier is het tien minuten fietsen naar de veerpont.
- Ten zuiden van Tiengemeten liggen 's zomers meer-boeien; je kunt er ook prachtig ankeren. Grote kans dat je hier een zeearend langs ziet vliegen.

vervolgens via Enkhuizen naar Monnickendam te varen. De dag erna passeren we Amsterdam en overnachten in Seaport Marina IJmuiden. Op de derde dag varen we tot Scheveningen, steken de Maasmond over en betreden het Haringvliet bij Stellendam. De Staande Mastroute is een prima alternatief, maar vóór 1 april is dat een eindeloze tocht; de bedieningstijden van de vele bruggen en sluizen zijn nog niet op elkaar afgestemd.

Van boerenland naar wilde natuur

De meeste bezoekers op Tiengemeten komen met de veerpont, die oversteekt vanaf het dorpje Nieuwendijk. Met Zoef meren we aan bij de kleine passantensteiger; met opgetrokken kiel steekt onze Beneteau First 210 slechts tachtig centimeter diep. Boswachter Den Dulk haalt ons daar op. Terwijl ganzen in V-formatie over ons hoofd vliegen, vertelt ze hoe dit voormalige boerenland zo'n natuurparadijs werd. “Toen het Haringvliet nog een open zeearm was ontstonden zandplaten. In de zeventiende eeuw werd een daarvan ingepolderd en gaandeweg uitgebreid: de geboorte van Tiengemeten. Na de Watersnoodramp en dalende landbouwopbrengsten werden de wildste plannen gemaakt voor het eiland: van stortplaats voor bagger tot vliegveld, en locatie voor een nieuwe kerncentrale.” Het liep anders. In de jaren negentig werd het eiland overgedragen aan Natuurmonumenten, die de boeren uitkocht. Daarna kon 's lands grootste natuurontwikkelingsproject van start gaan. “Dat de zeearend hier een stamgast is, bewijst dat het project de goede kant op gaat,” zegt Den Dulk. Deze ‘vliegende deur’ – de vogel heeft een spanwijdte tot wel tweeënhalve meter – is de grootste roofvogel van Noord-Europa en is vrij zeldzaam; in Nederland zijn er maar zo'n twintig broedparen. De zeearend is niet alleen, want sinds

Tiengemeten teruggegeven werd aan de natuur, zijn er meer soorten op eigen houtje op het eiland aangekomen. “Veel mensen weten niet dat de meeste dieren prima kunnen zwemmen,” zegt Den Dulk. We zijn inderdaad verbaasd als ze vertelt dat de ongeveer veertig reeën op het eiland zelf het Haringvliet zijn overgestoken. “Een paar jaar terug maakte de schipper van de veerpont zelfs een filmpje van een ree die bijna net zo hard zwom als de pont.” Zelfs de Noordse woelmuis, een bedreigd knaagdier, wist Tiengemeten via het water op eigen houtje te bereiken.

Beversporen

Later in de lente kruipt ook de koningin van de zeer zeldzame zandhommel uit haar schuilplaats en schieten hier en daar orchideeën op. Maar geen ander wezen heeft zo'n stempel op het eiland gedrukt als de bever. Lopend over het eiland zien we overal knaagsporen en drie burchten. Helaas komen

Boswachter Annette den Dulk bij een vers omgeknaagde boom.

THE BIG FIVE VAN DE DELTA

ZEEAREND

De grootste roofvogel van Noord-Europa met een spanwijdte tot wel tweeënhalve meter. Nestelt sinds 2012 in de Biesbosch, waar hij zich voornamelijk te goed doet aan grauwe ganzen.

BEVER

Lang uitgestorven in Nederland, maar sinds zijn herintroductie in 1988 in de Biesbosch is hij op ontdekkingsocht gegaan. Op Tiengemeten wonen er meerdere en via het Spui en de Oude Maas hebben ze Spijkenisse en de grienden in Rhoon bereikt. Vorig jaar spotte een voorbijganger zelfs een bever in de Delfshavense Schie, in hartje Rotterdam.

REE

Op Tiengemeten lopen zo'n veertig reeën rond die allemaal zelf naar het eiland zijn komen zwemmen. Ook in de Biesbosch gaat het goed met de reeën. Doordat ze zo goed kunnen zwemmen, weten ze de meest afgelegen eilandjes in het gebied te bereiken.

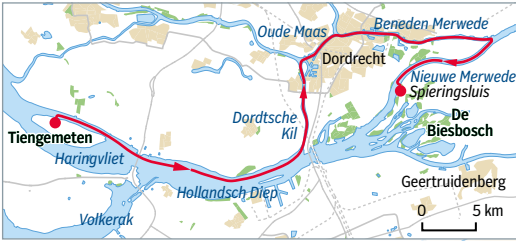
VOS

Vossen zijn vooral 's nachts actief, dus de kans dat je ze in het wild in actie ziet, is niet zo groot. Maar vossen zijn echte overlevers en pakken alles wat ze kunnen. De uitbaters van Jachthaven van Oversteeg in de Biesbosch zien ze vaak de prullenbakken plunderen. **SCHOTSE HOGLANDER** Het enige dier dat de Delta niet op eigen houtje bereikte. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer zetten de grazers in groten getale in om te helpen voorkomen dat gebieden dichtgroeien.

JAN-JAP WIPUS

we de bever zelf niet tegen; ze zijn vooral 's nachts en tijdens de schemering actief. Den Dulk: “Als je geluk hebt, staat het water door stormvloed extreem hoog. De bevers klimmen dan bovenop hun burcht, want hun huis staat onder water. Dat is dus een goed moment om op zoek te gaan.” Natuurmonumenten organiseert ook op kleine schaal exclusieve bevertours.

VERKEER, STROMING EN BRUGGEN

Rondom Dordrecht moet je goed opletten op het verkeer; zesbaksduw-eenheden en zeeschepen trekken diepe hekgolven en varen de havens van Dordrecht in en uit. Houd de marifoon in de gaten. Daarnaast kan er flinke stroming staan. Op de Kil stroomt het richting het zuiden van HW HvH tot vier uur na HW HvH. Op de Beneden Merwede stroomt het naar het oosten van een uur na tot drie uur na HW HvH. Bij Dordrecht staat de verkeers- en spoorbrug, bij Papendrecht de Merwedebrug en tot slot de Baanhoekbrug. Bij een doorvaarthoogte van meer dan 10,50 meter (afhankelijk van de waterstand) moet je brugopeningen aanvragen.

We lopen langs ruïnes van oude boerderijen en dagloners-huisjes. Nu de boeren zijn vertrokken, nestelt daar een kerkuil tussen de vleermuizen en zwaluwen. In de afbrokkelende muren overwinteren insecten en in de kluit van een omgevallen boom op het erf woont een ijsvogel. Hoewel het lijkt alsof de natuur volledig haar gang gaat, krijgt zij een helpende hand. Zo groef Natuurmonumenten de enige asfaltweg op het eiland uit, waardoor er nu een kreek door het midden van het eiland loopt. Ook zijn er

Hoewel het lijkt alsof de natuur volledig haar gang gaat, krijgt zij wel een helpende hand

zo’n honderdzestig Schotse hooglanders uitgezet. Deze vriendelijke, half wilde dames zorgen ervoor dat het eiland zijn kenmerkende, open karakter behoudt. Ze maken paadjes, poepen, vertrappen en vreten open plekken. Kortom: ze creëren allemaal biotoopjes waar veel andere dier- en plantensoorten in kunnen leven. Daarnaast woelen ze de grond goed om en creëren daarmee ruimte voor nieuwe plantensoorten. Ook als je boot te diep steekt om de passantenhaven van Tiengemeten te betreden, kun je nog een graantje van al dit moois meepikken: aan de noordkant van het eiland, net ten westen van de haven waar de veerpont afmeert, spot je vanaf het water de knaagsporen van de bever. Aan de andere kant van het eiland ligt ’s zomers een rij anker-boeien. Wie daar overnacht en goed omhoog kijkt, maakt een flinke kans een zeearend te zien overvliegen. Dat geluk hebben wij helaas niet; we moeten verder de Delta in, richting de Biesbosch. Den Dulk laat ons nog snel de Speelnatuur van OERRR zien: negen voetbalvelden waar kinderen ’s zomers vlotten bouwen en door de modder banjeren.

Industrie en natuur

We nemen afscheid en stappen op *Zoef*. Vanaf de Haring-vlietbrug varen we het Hollandsch Diep op, een snelweg voor de binnenvaart. Het contrast tussen de oevers kan niet groter zijn: aan de zuidkant doemen de gigantische installaties van de petrochemische tak van Shell op. Daartegenover liggen de Oeverlanden, een kleine versie van de Biesbosch. Helaas is de doorvaarthoogte van de Moerdijkbruggen maar 10,20 meter en kunnen ze niet open.

Daarom slaan we linksaf, de Dordtsche Kil op. Met een gestreken mast zou het zo’n vijftien mijl van Tiengemeten naar de Biesbosch zijn, maar door deze omweg is het twee keer zo ver. We passeren Dordrecht en leggen het verkeer naar het middeleeuwse stadscentrum lam terwijl de bruggen een voor een voor ons open gaan. De gegoede Dordtenaren zien ons voorbij pruttelen vanuit hun prachtige woningen aan het water. Voorbij Dordt, op de Beneden Merwede, hijsen we de zeilen weer. Met een knoop stroom tegen komen we toch nog een beetje vooruit. Weer is er een opmerkelijk contrast: op de noordoever staan scheeps-werven, aan de overkant hangen de wilgen van de Sliedrechtse Biesbosch over het water. Grote groepen aalscholvers drogen op de strandjes hun vleugels. Een roestbruine, rokende Tsjechische binnenvaarder haalt ons in en illustreert het belang van deze wateren voor de internationale handel. Op de Nieuwe Merwede slaan we rechtsaf. Helaas komen we net te laat aan bij de Spieringsluis, onze poort naar de Biesbosch. We meren *Zoef* af aan het remmingswerk en drinken een wel-verdiend aankomstbiertje. De sluiswachter belooft de volgende ochtend te schutten.

Alleen op de wereld

De volgende dag ontwaken we in een koelkast: het heeft gevoren en *Zoef* hangt vol met druppeltjes condens. Het kost even wat moeite om uit de behaaglijk warme slaapzakken te kruipen, maar als we even later de luiken openen, wordt onze vastberadenheid beloond met een schouwspel dat ons als stadsinwoners vreemd is.

We leggen aan bij de passanten-steiger van Tiengemeten.

▲▲ Op Tien-gemeten lopen zo’n 160 Schotse hooglanders. ▲ Oude hoeses bieden nu onderdak aan kerkuilen, vleermuizen en insecten.

Grauwe ganzen
– hét favoriete
voedsel van de
zeearend.

De vogels nemen het weer over en nu blijken ook de kikkers van de partij

Zangvogeltjes fluiten vrolijk hun liedjes, terwijl ganzen gakkend overvliegen en de eenden, futen en zwanen stiller langs dobberen.

De sluiswachter blijft al te zijn gearriveerd, de lampen schieten op groen en de sluisdeuren zwaaien open. Het gepruttel van onze buitenboordmotor verstoort ruw het vogelorkest; zodra we in de sluis liggen, zetten we hem uit. De vogels nemen het weer over en nu blijken ook de kikkers van de partij. Luidkeels schreeuwen ze om aandacht. Wij hebben het nog te koud om aan iets anders dan warme koffie te denken, maar de dieren hebben zin in de lente. Helaas moet de boswachter onze geplande rondleiding laten schieten vanwege een geval van corona in zijn omgeving, dus varen we alleen het gebied in. Het lijkt alsof alle andere mensen van de aardbodem verdwenen zijn. Op de grote rivieren achter ons stomen de binnen-vaartschepen in optocht langs, maar hier is het stil. Er is bijna geen wind, maar we hijsen de zeilen en genieten van de rust. Langzaam glijden we langs de kreekjes.

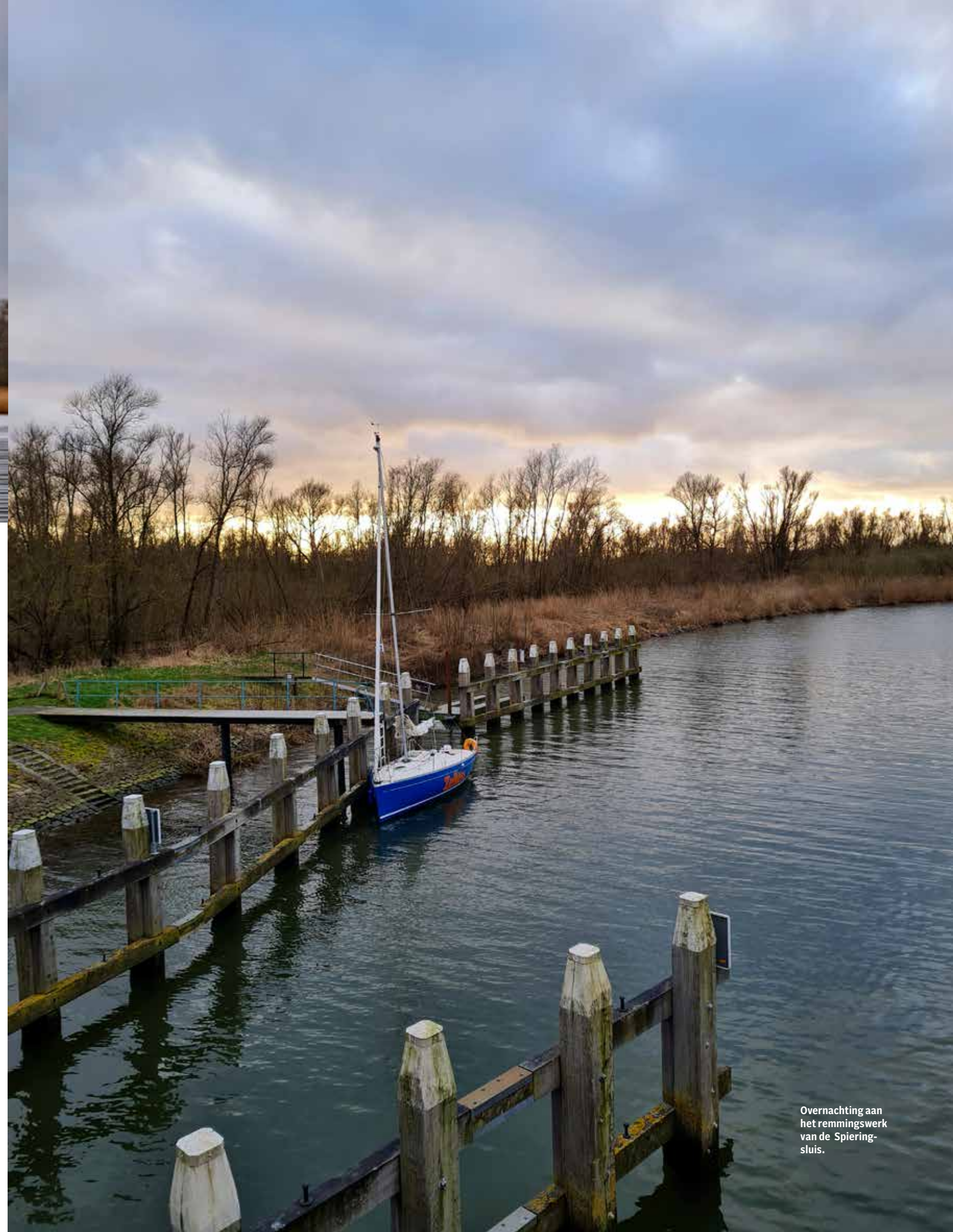
Gigantische getijden

Voordat het Haringvliet in 1971 werd afgesloten stroomde het zeewater ongehinderd de Delta binnen. Het zoute water haalde de Biesbosch niet, maar het getij wel. Een getijdenverschil van maar liefst twee meter was niet ongewoon. Zeehonden zwommen er rond, om te jagen op migrerende vissen en te relaxen op de droogvallende

zandplaten. Na het sluiten van het Haringvliet verdween deze dynamiek grotendeels. Via de Nieuwe Waterweg stroomt de zee nog steeds het land binnen, maar de getijdenverschillen zijn een stuk minder groot: nog maar zo'n dertig centimeter in de Brabantse Biesbosch. De trekvissen en zeehonden zijn verdwenen. "Gelukkig kwam de overheid in 2018 met het Kierbesluit," vertelt boswachter Harm Blom per telefoon. "Dat betekent dat de sluisen van de Haringvlietdam bij vloed op een kier gaan, zodat trekvissen zoals paling, zalm en zeeforel weer via de oorspronkelijke route de Biesbosch en de achterliggende rivieren kunnen bereiken." Maar de gigantische getijdenverschillen komen niet terug; Rijkswaterstaat zorgt ervoor dat het zoute water niet voorbij Hellevoetsluis komt; dat zou te veel overlast voor de boeren en drinkwatervoorziening veroorzaken.

Ondiepe krekens

Blom is verbaasd dat we met *Zoef* de Biesbosch bezoeken: "Veel zeilboten varen hier niet. Dat komt voornamelijk doordat de meeste krekens heel ondiep zijn. Vroeger spoelde het getij overtollig slib weg, nu hoopt het zich juist op." Maar aan baggeren gaat Staatsbosbeheer niet beginnen. "Zo'n gigantisch project zou de natuur te veel verstoren. Daarbij zitten er in het slib zware metalen, afkomstig van de zware industrie stroomopwaarts. Die wil je niet tevoorschijn halen voor een paar decimeter extra diepte." Gelukkig heeft *Zoef* een hefkiel, dus we wagen een poging en betreden de Sloot beneden Petrus. Het is onwettelijk om tussen de wilgen door te drijven in deze meanderende sloot van nog geen vijf meter breed. Dankzij het zuchtje wind halen we een halve knoop. Niet hard, maar het is fantastisch. We hebben tijd om rond te kijken. Al snel spotten we een kleiburcht in de modderige oever, een van de honderdtwintig beverburchten in de Biesbosch.

Overnachting aan
het remmingswerk
van de Spiering-
sluis.

▲ Futen maken drijvende nesten die ze aan het riet verankeren. ►Zeilend door de Sloot beneden Petrus.

Bevers bouwen namelijk niet altijd burchten van takken, maar graven ook gangen in de klei. We steken het Gat van Van Kampen over en zetten koers richting het Buiten Kooigat, de kreek waar een nest van zeearenden is gespot. Daar blijkt de tachtig centimeter diepgang van *Zoef* met opgetrokken kiel te veel. Na even wrikken komen we gelukkig weer los, maar we kunnen ons voorstellen dat dit in de zomer niet handig zou zijn. Volgens boswachter Blom is het in sommige kreken op drukke dagen filevaren. Maar nu zijn we alleen in de Biesbosch.

Recreatie in Europese topnatuur

“De balans vinden tussen het beschermen van een van Nederlands mooiste natuurgebieden en bezoekers de vrijheid geven om het gebied te ontdekken, is de belangrijkste taak van Staatsbosbeheer,” zegt Blom. Onlangs was er verontwaardiging onder de watersportverenigingen vanwege het voornemen om vanaf 2030 enkele kreken op

▼ Op het Buiten Kooigat lopen we vast.

slot te gooien voor bootjes met verbrandingsmotoren. Blom vindt de kritiek ongenueanceerd; in feite gaan de kreken niet dicht. Daarnaast heeft Staatsbosbeheer de afgelopen tien jaar de toegankelijkheid van het gebied gigantisch verbeterd. Zo zijn er talloze fiets- en wandelpaden aangelegd, zodat mensen zonder bootje het gebied ook in kunnen. Daarnaast is het afsluiten van kreken al langere tijd dé manier om een stilte te creëren tijdens het broedseizoen. “De Biesbosch moet een gebied zijn waar je kunt komen om van de natuur te genieten, maar het moet geen pretpark worden.”

We leggen *Zoef* stil op het Buiten Kooigat en turen met de verrekijker naar de boomtoppen, op zoek naar het nest van de zeearend. Er is geen beginnen aan; we weten niet op welke oever we moeten zoeken en waarop we moeten letten. Gelukkig maar, denk ik, want als het nest gemakkelijk te vinden zou zijn, waren de arenden hier niet neergestreken. De strategie van Staatsbosbeheer lijkt te werken. Want hoewel de Biesbosch tweeënhalf miljoen bezoekers per jaar trekt, is er sinds 2012 een vast broedpaar zeearenden te vinden. In 2014 kwam er een tweede paartje bij. Ook in 2016 was het feest: de eerste broedende visarend in Nederland was een feit. Ook zeldzame moerasvogels weten het gebied goed te vinden, zoals de roerdomp, de porseleinhoen en de blauwborst. In de winter is het een belangrijk rustgebied voor soorten als de brilduiker, het nonnetje en de grote zaagbek.

Wensenlijstje

Helaas vangen wij geen glimp op de Big Five in de Biesbosch. Daarvoor is een dag misschien te kort; het lijkt ons

heerlijk om een paar dagen te kamperen en te overnachten bij de Rietplaat, het afmeerplekje op de Deeneplaat of op de camping op de Vischplaat.

Toch gaan we niet onvoldaan richting huis. We zagen weliswaar geen zeearenden, maar waren wel even alleen op de wereld. Het is een aanrader om de Biesbosch buiten de zomerdrukke te bezoeken.

Hoe ziet Blom eigenlijk de toekomst van het gebied voor zich? “Een echt getijdengebied met zeehonden zal de Biesbosch helaas niet meer worden, want de sluisdeuren van de Haringvlietdam gaan niet verder open dan een kier. Verder blijven we vooral schipperen tussen recreatie en bescherming.” Blom heeft nog een klein wensenlijstje met soorten die hij zou verwelkomen. “Het zou fantastisch zijn als de otter hier weer opduikt.” Heel lang hoeft dat niet meer te duren; er is al een familie in de Gouwe bij Gouda gesignaleerd. “En wie weet: misschien ooit wel wolven.” [🔗](#)

ONTDEK DE BIESBOSCH ZONDER KIEL

Door het verdwijnen van de getijdendynamiek zijn de meeste wateren in de Biesbosch erg ondiep geworden. Het is daarom af te raden om met een kieljacht het gebied in te gaan. Het gebied leent zich het best voor kanovaren en kleine motorbootjes. Helaas gaan die laatste gepaard met herrie en vervuiling. Met een platbodem of zwaardbootje kun je prima het gebied verkennen, maar zeil op drukke dagen niet de kleine kreekjes in; als je vastloopt, blokkeer je de boel.

Grauwe ganzen.